لنډه یادونه: لاندې لیکنه د «ډاکتر نجیب الله د شعر په هینداره کې» تر سرلیک لاندې د شعرونو ټولګې لپاره چمتو شوې وه چې د شهید ډاکتر نجیب الله د پنځلسم تلین په درشل کې د کابل په ښار کې له چاپه ووته او لېواله هېوادوالو ته وړاندې شوه. مناسبه ګڼم چې د شهید ډاکتر نجیب الله د پنځلسم تلین په مناسبت د «وطن پیغام» ځانګړو خپرونو په لړ کې یې د درنو لوستونکو چوپړ ته وړاندې کړم.

په درنښت

ایمل پیروز

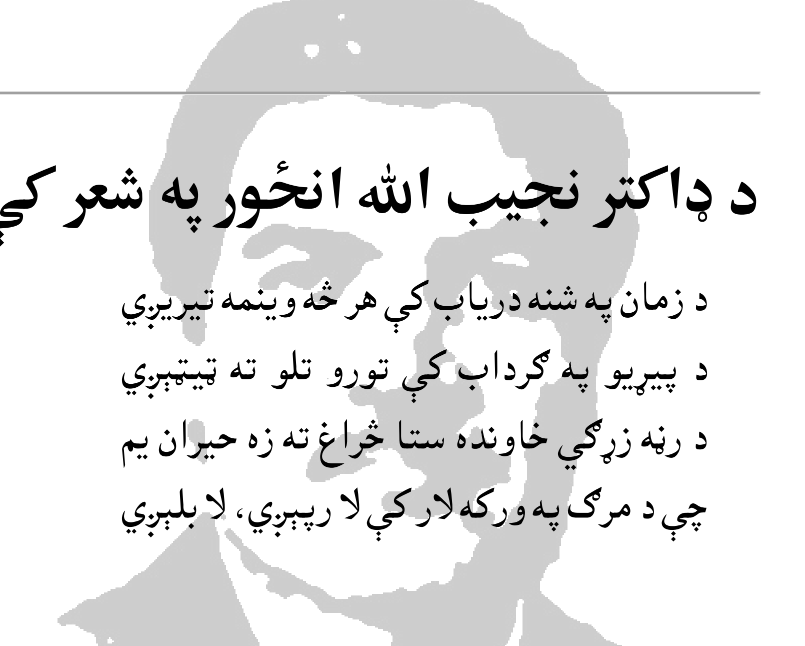

د ډاکتر نجیب الله انځور په شعر کې

د زمان په شنه دریاب کې هر څه وینمه تیریږي
د پیړیو په ګرداب کې تورو تلو ته ټیټېږي
د ربه زړګي خاونده ستا څراغ ته زه حیران یم
چې د مرګ په ورکه لار کې لا رپېږي، لا بلېږي

دا دې پنځلس کاله پر هغه توره شپه تېریږي چې لمنه یې د ټولېدو نوم پر خوله نه اخلي. هغه شپه چې د «تیارې زمنو» د سوله خوښوونکو افغانانو د هیلو او امیدونو «لمر» (ډاکتر نجیب الله) له هسکه راکښېست او هېوادوال یې د یو بل ناورین پر تغر کینول. خو ځینو په غلطه دا ګمان وکړ چې ګواکې ددی سره غبرګ د هغه نوم، ویاړ او فکر هم د خاورو خوراک شو. ځکه چې د ډاکتر نجیب الله ثابته شوې ریښتینولۍ او خپل هېواد سره د هغه بې پایه مینه ددی سبب شوې چې هغه د با احساسه افغانانو د «زړونو» پر مُلک په بې تاجه «واکمن» بدل کړي. ددی کلونو په ترڅ کې افغانانو د ډاکتر نجیب الله په وړاندې خپل احساس، ارادت، د هغه د خدمتونو قدرپېژندنه او بلاخره د هغه د سیاسي کرېنلارې په اړه خپل برداشتونه په بېلابېلو بڼو کې څرګند کړي. چا خپل نظر او برداشت د څېړنیزو لیکنو په توګه څرګند کړې، چا خپل یادداشتونه او خاطرې برسېره کړي، چا یې په عکسونو باندې خپل ناستځایونه (دفترونه،کورونه، جونګړې، موټرې او ...) سینګار کړي، او چا هم خپل احساس او عواطف په منظومه

کلامو کې د لطیفو الفاظو د پېڅلو له لارې بیان کړي چې دا دې ددی «شعرونو ټولګې» په توګه یې بېلګه په لاس کې لرو.

د شهید ډاکتر نجیب الله شخصیت، د هغه لوی انساني ارمان، د هغه لخوا د افغاني سیاست په ډګر کې د تاریخي او مثبتو نوښتونو منځ ته راوړنه، د زوړ سیاست او شړیدلو باورونو د سیستم په لور د انتقاد ګوته نیونه ژورو علمي څېړنو او لویو بحثونو ته اړتیا لري چې د حاضرې لیکنې موخه نده. د همدې لپاره دلته به د رسم د پرځای کولو په پلمه پر لنډو خبرو بسنه وشي. خو مخکې لدې چې په شعر کې د ډاکتر نجیب الله د انځور څرګندیدو په اړه په مؤجزه توګه خبرې ولرو، مناسبه به وي چې په افغاني ټولنه کې په عمومي ډول د شعر څرنګوالي او اهمیت په هکله هم څو لنډې خو لازمې یادونې وشي.

یو لوېدیځي افغانستان پېژندونکي[1] خورا پرځای افغانستان د «شاعرانو هېواد» په نوم ستایلې. بې له شکه شاعرۍ د افغاني ادبیاتو تر ټولو اساسي ستنه جوړوي چې د ټولنیزو او سیاسي حالتونو واقعیت په بیلابیلو بڼو کې بیانوي او هم یې د منځ ته راوړلو په کار کې اغېزمن نقش لوبوي. همداراز افغانان په ځانګړې توګه له شاعرۍ څخه د ورځني ژوند په چارو کې د احساساتو او فکرونو د تبادلې لپاره د وسیلې په توګه کار اخلي. سربېره پر دې افغانان د دلیل راوړلو، د ژورو افکارو د رسولو، استدلال وړاندې کولو یا له هغه څخه پلوي کولو او مهمو مسائلو ته د پام راګرځولو لپاره شاعري کاروي. ښایي ددی کار یو علت دا وي چې شعر په کمو خبرو او مختصرو ابیاتو کې د ژورو احساساتو او پېچلو مفکرو د بیان لپاره یوه اغېزمنه وسیله ده. له شعر څخه په دې توګه ګټه اخیستل هم په لیکل شویو او هم په شفاهي (ولسي) ادبیاتو کې عام کار دی. په افغانستان کې په عمومي توګه د لیک-لوست ټیټه کچه او له همدې وجې او نورو معلومو لاملونو له کبله د چاپي آسانتیاوو کمښت یا نشتوالې هم ددې سبب ګرځي چې افغانان خپل نړۍ لید د شعرونو په بڼه څرګند کړي یا الهام ترې واخلي. افغانان ددی سره جوخت چې د شعر په بڼه کې خپل عاطفي او باطني نړۍ ننداري ته ږدي، ورسره تاریخي پېښې، ټولنیزې ناخوالې او له هغو څخه خپل برداشتونه بیانوي. د همدې کبله په افغانستان کې شعر د ځینو تاریخي او کلتوري موضوعاتو د علمي- څېړنیز کار په ترڅ کې نسبي وړتیا پیدا کوي.

له بل پلوه شعر یو کلتوري ارزښت دی چې بیا په ځانګړې په افغاني ټولنه کې یې ژورې تاریخي ریښې او اغېزې درلودلي دي او لوی نه هېرېدونکې تاریخي حماسې او ویاړونه یې هست کړي او ساتنې ته

[1] لوئیس دوپري (۱۹۲۵– ۱۹۸۹)، د شمالي امریکې انسان پېژندونکې - **Anthropologist**.

یې اړم شوې دی. که پیاوړي ادیب او غښتلي تورزن خوشحال خان خټک د شعر او قلم په مرسته د ویدو پرګنو په زړونو کې د خوځښت او ذهنونو کې د آزادۍ خیال لمسولې نو له بلې خوا د همدې منظومه کلامو په ځواک د «ملالۍ» په لنډۍ کې د بې ننګۍ د پېغور ګوانښ افغاني جنګیالي د وطن په مینه د «شهادت» منلو ته هڅولي او د «ننګ» او «بې ننګۍ» تر منځ یې د انتخاب په کار کې حېران کړي دي، خو افغانانو ته ویاړ ګټلې، هغه ویاړ چې د نړۍ تاریخ پرې شاهدي وهي.

د شعرونو ځیني ابیات کله نا کله د خپلې مانا او منځپانګې له مخې په عامو متلونو بدلېږي او خلک ترې د خپلو خبرو د ساده بیان او استناد لپاره کار اخلي او په هماغه توګه خپل مخاطبان د انتخاب په دوه لاري کې دروي. شهید ډاکتر نجیب الله هم د شعر د مفهوم پوهېدلو ، له هغه څخه الهام اخیستلو او بیا د بیان لېواله و. د بېلګې په توګه، هغه د خپل ستر آرمان او سیاسي باورونو تر ټولو لنډ بیان په لاندې شعر کې موندلې و ، چې:

څو دی توان رسي په لوی دریاب کې ګرځه
په ویالې کې دې زوال وینم نهنګه[2]

په زغرده ویلې شو چې د شهید ډاکتر نجیب الله د سیاسي تفکر او کړنلارو لویه اساسي برخه د پورتني شعر په مانا او تفصیل کې نغښتې ده او تصادفي نه وه چې ډاکتر نجیب الله همدا شعر ډېرې وختونه تکراروه او په دې کمو خو بامفهومه الفاظو یې ټولو افغانانو ته پېغام ورکاؤ او توصیه یې کوله چې په ورو ویالو کې له رغړېدو څخه – چې هماغه سکتاریستي ګټو پسې تلل دي – بېزاره شي؛ او لوړ ارمانونه – یانې د ټول هېواد او هېوادوالو عمومي ګټې – خپل هدف وګرځوي او هغو ته د خدمت په کار او لار کې خپل «توان» وګماري. همدا راز ډاکتر نجیب الله د لاندې بیت په منځپانګه کې خپلو لارویانو او راتلونکو نسلونو ته د هېوادپالنې یو لوی او ورستې پېغام پرېښود:

دار وي که زندان وي که شرنګا د زولنو
مور به د وطن د سرلوړۍ سندرې بولو[3]

---

[2] د خوشحال خان خټک د یو غزل بیت دی.

[3] دا شعر شهید ډاکتر نجیب الله په کابل کې د ملګرو ملتونو له دفتر څخه د یو لیک په ترڅ کې خپلې کورنې او یو شخصي دوست ته د هغوې د لیک په ځواب کې لیکلې او استولې و.

ډاکتر نجیب الله د خپلې انساني تګلارې، هیوادپالنې، میړانې، سربښندنې، هوډ ساتنې، د شخصیت سپېڅلتیا، پرهیزګارۍ او بیا د بې ساري شهادت حماسې سره له ځانه د اتلولۍ داسې بیلګه پریښوده چې په افغاني شعر کې یې د ***واقعیت*** او ***تخیل*** تر منځ د واټنونو مزي لنډ او د اتصال ځای ایجاد کړ (او د حماسي شعر ویونکي شاعر تخیل ته یې تازه او نوې مضمون وروباښه). د اوو کلونو ریاست جمهوري او په همدې له ننګونو ډک تاریخي پړاو کې د انساني کړنلارو او په وړاندې کولو او پلې کولو بیا د هیواد ساتنې او هغه ته د لا ویاړ ګټنې په خاطر د حماسي شهادت د جام پورته کولو سره، ډاکتر نجیب الله د عامو وګړو پر «زړونو» مطلقې «واکمنۍ» ته ورسید او د ولسي شاعر ساده فکر ته یې د شعر سوژه ورکړه او په سندرو کې داسې وستایل شو:

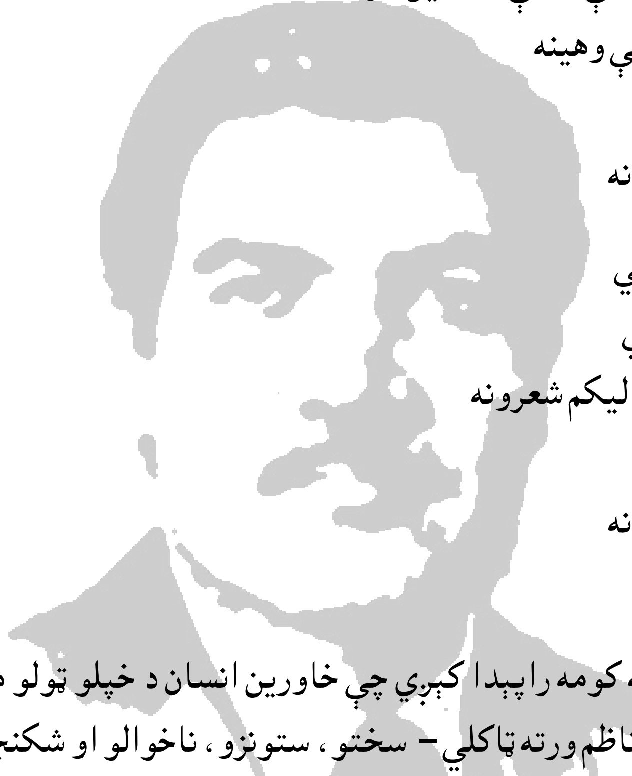

پرون پاچا و نن په دار ټالې وهینه
شم ترې ځار ځار،
وشول د نجیب سره ظلمونه

که پرې هزار کلونه تیر شي
نجیب به مانه کله هیر شي
زه ګل فراز ورپسې اوس لیکم شعرونه
شم ترې ځار ځار،
وشول د نجیب سره ظلمونه
...

هغه جذبه او هغه توان له کومه راپیدا کېږي چې خاورین انسان د خپلو ټولو محدودیتونو سره سره – چې طبیعت او د هستۍ ناظم ورته ټاکلي – سختو، ستونزو، ناخوالو او شکنجو ته غیږه ورکوي خو له خپلو ژمنو، ایډیالونو او ارزښتو څخه نه اوړي؟ مګر انسان د درد د حس ترڅنګه حرص او هوس نه لري؟ ښکاره ده چې لري یې. خو ددې شیطاني ښامارانو د محارولو لپاره لازمه ده چې انسان د ټینګې ارادې ترڅنګ رېښتیني ایډیالونه او ارزښتونه او همدا راز هغو ته رېښتیني درناوې په ځان کې وروزي، وپالي او وساتي. ددې ایډیالونو د ساتلو لپاره پراخه سینه او په هغې کې رېښتیني مینه په کار ده. په یقین چې ډاکتر نجیب الله همداسې یوه مینه په زړه او ځان کې روزلې وه. د وطن او وطنوال مینه، د انسان او انسانیت مینه. ځکه یې ددې لویې او سپېڅلې مینې په وړاندې خپله فزیکي هستي په پام کې ونه نیوله او د ژوند تر وروستۍ ګړۍ خپلو کړو ژمنو ته وفادار پاتې شو.

بدرګـــه کـــه محبـــت راســـره نـــه وای
یک تنها به په خونخوارو لارو تلل څوک

او...
چې مېنان وي واړه
پر همدې لاره به ځي
منصور د حق په چيغه
تر رسۍ داره ځي
دا دي جهان منلي[۴]

هماغسې چې په عاشقانه شعر کې د ستايلو لپاره تخيلي يا واقعي محبوب ته اړتيا وي او د استعارو او تشبيهاتو په بڼه کې د شاعر د زړه په ګوتو د غزل ناوې پرې سينګارېږي، سم هماغسې په حماسي شعرونو کې د حق او باطل، هيوادساتنې او د هغه معکوس چلند تر منځ د توپير د انځورولو لپاره د ډاکتر نجيب الله شخصيت او کړو وړو شاعرانو ته يوه ژوندۍ او عملي سوژه پرې ايښې ده.

په حماسي شعر کې د يو رېښتيني اتل ځانګړنې په ګڼو صفاتو، تشبيهاتو او استعارو يادې شوې. رښتينولۍ، ميړانه، سربښندنه، هيوادساتنه، د ناموس پالنه، د هوډ ساتنه او بيا پرهيزګاري هغه مفاهيم او صفات دي چې د حماسي شعر ويوونکي ورڅخه الهام اخلي. داسې بريښي چې د ډاکتر نجيب الله روح د يو اتل په بڼه له پخوا څخه د افغاني شعر په نړۍ کې موجود و. د اتلولې کومې ځانګړتياوې چې په پښتو او دري/فارسي شعر کې له پېړيو راهيسې انځورول کېږي، دلته يې موږ ټول صفات د يو شخص په وجود کې وينو. او بې له شکه، دا هغه ځانګړنه ده چې شهيد ډاکتر نجيب الله تر نورو اوچتوي.

بيا د خوشحال خټک د شعرونو هغه اتل چې تر پېړيو په کتابونو کې بنديوان و، زموږ په دور د يو ميړني اتل د بشپړو صفاتو سره د ډاکتر نجيب الله په وجود کې راڅرګند شو او ښايي د خوشحال ارواح يې هم د «**تعجب**» سره مخ کړې وي چې کله يې وبيلي وو:

---

۴ له همدې ټولګې څخه

خټک خو پرېږده په درست افغان کې
عجب که هسې بل ننګیالې راشي

نو د «شعر په هینداره کې» د ډاکتر نجیب الله څرګندیدل تصادفی پیښه نه ده. ریښتیا دا ده چې داکتر نجیب الله د هغو انکار نه منونکو انسانی- افغانی صفاتو او ځانګړتیاوو سره چې د هغه شخصیت پرې بشپړیږي په طبعی توګه د شعر عاطفی قالب ته ځان جوړوي.

د ډاکتر نجیب الله د شخصیت انځور نه یوازې دا چې د پیژندل شویو او پیاوړو شاعرانو په شعر کې لاره کړې بلکې د عام وګړو په تخیل کې یې خپل داسې انځور جوړ کړې چې هغوی یې ناخودآګاه د شعر ویلو او لیکلو ته لمسولي چې د شعرونو په همدې ټولګه کې یې بیلګې ترسترګو کیدې شي.

د مخورو مشرانو او سیاستوالو کره وړه د هغوی د وړاندې وروسته شرایطو د انډول په هینداره کې ارزول کیږي. نو د یادونې وړ ده چې ډاکتر نجیب الله د افغانستان تر ټولو سختو او له ننګونو څخه ډکو شرایطو کې د دولتي مشرتابه واګې په لاس واخیستې؛ د لویو آزموینو سره مخامخ شو خو د خپلو خلکو او تاریخ په وړاندې په هسکه غاړه او جګو سترګو راووت. هغه څه چې په خاصه توګه په افغاني ټولنه کې د شهید ډاکتر نجیب الله د شخصیت تاریخي او سیاسي اهمیت زیاتوي، د هغه ملي کرکټر دې. شهید ډاکتر نجیب الله نه یوازې له توکمیزو، ژبنیو، سمیه ایزو او... تعصبونو او توپیرپالنو څخه پاک وو بلکه د هېوادوالو د خپلمنځي اختلافاتو لرې کول او د یووالي ټینګول یې د خپل ژوند اساسي هدف ټاکلې و. په همدې وجې د هېواد د ګڼو قومونو خلک ورته د قدر په سترګه ګوري او د هغه ملي صفات د افغانستان په غبرګو ژبو کې ستایي.

په سیاسي ډګر کې، نه د شهید ډاکتر نجیب الله جسارت او نه هم د هغه کړنلاره مخکښنیو او وروستنیو سیاستوالو سره پرتله کېدای شي. هغه د خپلو خلکو برحقه غوښتنو ته (چې هماغه د ښکېلاکګرو څخه د وطن ژغورل وو) درناوې وکړ او د پلي کولو په لار کې یې د لویو نړیوالو سیاستونو او انتظاراتو په وړاندې ودرید او لویې دښمنۍ یې (هم په نړېواله کچه او هم دننه په ګوند کې) پرځان ومنلې او همدا یې د شهادت سبب هم وګرځېد ، او د چا په وېنا د قربانیو په ډګر کې یې «نوې ورور منصور ته ورکړ».

هیله ده چې دا کتاب د یو ستر انسان په هکله د لسګونو نورو خپرونو ترڅنګ د هغه د مینه والو د احساس او نظرونو د خوندي ساتلو په کار کې خپل اغېزمن نقش ترسره کړي.

په افغانستان کې د رینښتینې سولې بسیا کولو، د هیواد د بیا رغولو او په درنه توګه د آواره کډوالو د بیا ستنیدلو په لار او کار کې د شهید ډاکټر نجیب الله د آرمان رینښتینو پلویانو ته د لوي څښتن له دربار څخه توفیق او بریاوې غواړم.

د هیواد ددی ویاړلي مشر نوم، سپېڅلې آرمان او ستر فکر دی د تل لپاره ژوندې وي.

په درنښت

ایمل پېروز

«د وطن پیغام» (انټرنټي رسنۍ) مسئول